

ΗΜΕΡΙΔΑ ΕΘΕΜ 20 Ιανουαρίου 2014

ΕΙΣΗΓΗΣΗ

« ΕΡΓΑ ΑΝΩ ΑΧΕΛΩΟΥ : Αντιπαράθεση σχετικά με τις επιπτώσεις στο περιβάλλον ή διαμάχη για τις αναπτυξιακές επιλογές στη χώρα μας ; »

Αλεξάκος Φώτης : μέλος Δ.Σ. ΕΘΕΜ, Περιφερειακός σύμβουλος Θεσσαλίας, πρώην Νομάρχης Καρδίτσας, f.alexakos@yahoo.gr

Γκούμας Κώστας : πρώην πρόεδρος ΓΕΩΤΕΕ Κ. Ε, μέλος Δομής Υδατικών Πόρων ΤΕΕ/Κ.Δ. Θεσσαλίας, goumas.kostas@gmail.com

Μπαρμπούτης Τάσος : μέλος Δ.Σ. ΕΘΕΜ, μέλος Δομής Υδατικών Πόρων ΤΕΕ/Κ.Δ. Θεσσαλίας, anastasiosba@gmail.com

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Έργα Αχελώου : Επτά ΥΗΕ μπορεί να συναντήσει κανείς επί του ποταμού Αχελώου. Τα πέντε που λειτουργούν στο (κάτω) τμήμα του εδώ και πολλές δεκαετίες είναι - παραδόξως- τα λιγότερο γνωστά. Αντίθετα, τα δύο ΥΗΕ που βρίσκονται στον Άνω Αχελώο είναι πολύ πιο γνωστά και μάλιστα σε ολόκληρο τον κόσμο, χάρις στο θόρυβο που κατά καιρούς δημιουργείται, όπως συμβαίνει και τις τελευταίες ημέρες. Ποια είναι αυτά τα «επίμαχα» έργα και ποιος ο χαρακτήρας τους ; Άραγε δικαίως προκαλούν τόσο, συχνά αρνητικό, θόρυβο ; Είναι δικαιολογημένες οι αλεπάλληλες προσφυγές στα Ανώτατα Δικαστήρια σε Ελλάδα και Ευρώπη ;

Τις απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά θα προσπαθήσουμε να δώσουμε με την εισήγηση μας.

ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΝΩ ΑΧΕΛΩΟΥ

α. Το ΥΗΕ Μεσοχώρας

Βρίσκεται στο ΒΔ άκρο της Θεσσαλίας, είναι ΥΗΕ πλήρως κατασκευασμένο {φράγμα στη θέση Μεσοχώρα, **σήραγγα** προσαγωγής

8 km (για την μεταφορά νερού) και **ΥΗΣ** στο άκρο της σήραγγας, στη θέση Γλύστρα} .

Η ταμίευση νερών στο φράγμα Μεσοχώρας, με βάση τον σχεδιασμό του 1994, ΔΕΝ συνδέεται με μεταφορά νερών στη Θεσσαλία, συνεπώς πρόκειται για αμιγώς ΥΗέργο. Παρόλα αυτά, πριν το 1994, οι περιβαλλοντικές μελέτες που προϋπήρχαν, είχαν συνδεθεί με το σύστημα των έργων με γενικό τίτλο «ΕΡΓΑ ΕΚΤΡΟΠΗΣ ΑΧΕΛΩΟΥ», οπότε μοιραία ενεπλάκησαν στις προσφυγές κατά της εκτροπής. Επιπλέον οι αντιδράσεις-απαιτήσεις της τοπικής κοινωνίας συνέβαλαν και αυτές ώστε το «ΥΗΕ Μεσοχώρας», παρότι έτοιμο προς λειτουργία, να παραμένει αναξιοποίητο εδώ και δώδεκα χρόνια. Την ίδια περίοδο οι ανάγκες σε ενέργεια συνεχώς αυξάνονται, οι εισαγωγές πληθαίνουν και οι τιμές του ηλεκτρικού ρεύματος παίρνουν την ανιούσα.

Πρόκειται για κατάσταση απίστευτη και απαράδεκτη. Και όμως αυτή η καθυστέρηση των 12 ετών (που συνεχίζεται) δεν αποτελεί πρώτο θέμα για τα ΜΜΕ. Εκείνο που προβάλλεται είναι οι «κραυγές» των αντιπάλων της ΥΗ ενέργειας, που δυστυχώς φιλοξενούνται πρόθυμα από διάφορα συγκροτήματα. Άγνοια; Κακή Δημοσιογραφία; Συμφέροντα; Ο καθένας ας το εκτιμήσει.

β. Το ΥΗΕ Συκιάς

Βρίσκεται στα όρια των περιφερειών Θεσσαλίας και Ηπείρου (δρόμος Καρδίτσας-Άρτας), στην ομώνυμη θέση.

Όπως και η Μεσοχώρα, αν και σχεδιάστηκε εδώ και πολλές δεκαετίες, μετά το 1983 συνδέθηκε με την «ΕΑ» και μόλις στα μέσα της δεκαετίας του 90 το ΥΠΕΧΩΔΕ προώθησε την κατασκευή του. Σήμερα το έργο είναι ημιτελές, με ολοκλήρωση κατά 65% του φυσικού του αντικειμένου. Προσφυγή που υποβλήθηκε στο ΣτΕ το 2007, προκάλεσε εκ νέου την διακοπή των εργασιών.

Σημειώνεται πως ο προγραμματισμός της ΔΕΗ και ο σχεδιασμός των δύο αυτών έργων άρχισε από τις δεκαετίες 60 και 70 (μελέτη E-W, έκθεση SNC κλπ).

γ. Σήραγγα Πευκοφύτου για μεταφορά νερού προς Μουζάκι Καρδίτσας .

Μήκος 18 Km περίπου, έργο του οποίου υλοποιήθηκε το 85% του φυσικού του αντικειμένου και απομένει μόνο η εσωτερική επένδυση της σήραγγας σε ένα τμήμα 12 km. Το έργο ομοίως ενεπλάκη στην προσφυγή του 2007 και το ΣΤΕ επέτρεψε μεν την συντήρησή του προς αποφυγή κατάρρευσης όχι όμως και την ολοκλήρωση στα υπόλοιπα 12 km της εσωτερικής επένδυσης, κάτι που αναμένεται να συμβεί σε σύντομο χρονικό διάστημα μετά και την έκδοση της πρόσφατης απόφασης του ΣΤΕ.

Η ΔΕΗ προγραμματίζει την ΥΗ αξιοποίηση της σήραγγας Πευκοφύτου, ανεξάρτητα από την μεταφορά ή όχι των νερών προς τον Θεσσαλικό κάμπο, με την δημιουργία στο άκρο της σήραγγας ενός ΥΗΣ άντληση-ταμείευσης (pump storage). Σημειώνεται ότι τα αναστρέψιμα ΥΗΕ είναι τα μόνα που προσφέρουν δυνατότητα αποθήκευσης της παραγόμενης ενέργειας όταν πλεονάζει.

Επίσης ο σχεδιασμός προβλέπει στη συνέχεια ΥΗ αξιοποίηση της υδατόπτωσης στο Μουζάκι και στο Μαυρομάτι.

Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ

Συνοπτικά λοιπόν, σε ότι αφορά στα έργα Άνω Αχελώου που σήμερα αναφερόμαστε, πρόκειται για ένα σύστημα τριών εν σειρά υδροηλεκτρικών εκμεταλλεύσεων, δηλαδή τρία ΥΗΕ, σαν τα 25 αντίστοιχα έργα που λειτουργούν ήδη στη χώρα, σαν τα χιλιάδες παρόμοια έργα που λειτουργούν ήδη στην Ευρώπη και σε όλο τον πλανήτη.

Συνολικά έως σήμερα έχουν επενδυθεί στα έργα αυτά (Άνω Αχελώου) περίπου 650 εκ. ευρώ. Απομένει δαπάνη περίπου 210 εκ. ευρώ (κατ' εκτίμηση) για την ολοκλήρωσή τους.

Η υδροηλεκτρική ενέργεια λοιπόν αποτέλεσε τη βάση για τον σχεδιασμό και την δρομολόγηση των έργων του Άνω Αχελώου, του οποίου τα νερά, μετά την παραγωγή ενέργειας, οδηγούνται προς περαιτέρω αξιοποίηση στη λίμνη Κρεμαστών (Αιτωλοακαρνανία).

Η παραγωγή ενέργειας κατά την διάρκεια των 9 μηνών κάθε έτους αποτελεί αποκλειστικό στοιχείο για την αξιοποίηση των νερών του ποταμού. Αλλά και κατά τους 3 μήνες των αρδεύσεων η μεταφορά στον κάμπο ενός μέρους (~ 15%) των νερών συνδυάζεται και αυτή με την παραγωγή ενέργειας.

Γενικά, χωρίς την ενεργειακή διάσταση δεν θα μπορούσε καν να γίνει συζήτηση για μεταφορά στον κάμπο. Η γεωργική διάσταση εξαρτάται αποκλειστικά από τα έργα παραγωγής ενέργειας. Το αντίστροφο ΔΕΝ ισχύει.

Επιπλέον η ενέργεια είναι αυτή που καθορίζει την βιωσιμότητα μιας τέτοιας επένδυσης και η παραγωγή ενέργειας υψηλής αξίας επιφέρει την - σχετικά γρήγορη - απόσβεση της δαπάνης κατασκευής των έργων. Παράλληλα η κατάλληλη προσαρμογή του σχεδιασμού, ώστε δυνητικά να υπηρετείται και η ιδέα της μεταφοράς ενός μέρους των νερών για την Γεωργία, εκτός από την προφανή βελτίωση των οικονομικών δεικτών, μπορεί να επιφέρει την μεγιστοποίηση του κοινωνικού οφέλους από τα έργα.

Και όπως συνήθως γίνεται σε αυτές τις περιπτώσεις, η ούτως ή άλλως απαραίτητη για την παραγωγή ενέργειας ταμίευση των νερών στις ορεινές περιοχές δεν πέρασε απαρατήρητη από τους λοιπούς εν δυνάμει χρήστες νερών. Έτσι και στη Θεσσαλία οι επιστημονικές τεκμηριώσεις της δεκαετίας του 70 για την δυνατότητα πολλαπλής αξιοποίησης των νερών πολύ γρήγορα προσέλαβαν το χαρακτήρα ενός κινήματος διεκδίκησης μεταφοράς ενός μέρους των νερών στον κάμπο. Επιπλέον αυτά καθ' εαυτά τα ΥΗΕ του Άνω Αχελώου, δυστυχώς, αποτέλεσαν ένα πεδίο άτυπης και αφανούς σύγκρουσης συμφερόντων (lobbies) του ενεργειακού τομέα, κάτι που συνεχίζεται έως σήμερα και τα οποία δρουν πιθανώς και εντός κομμάτων..

Είναι προφανές ότι στα πλαίσια της σημερινής συζήτησης δεν είναι δυνατόν να αναπτυχθεί πλήρως το ενεργειακό θέμα. Ας σημειώσουμε όμως κάποια χαρακτηριστικά πλεονεκτήματα * της παραγωγής ενέργειας από το νερό :

** Ι. Π. Στεφανάκος Λέκτορας ΕΜΠ, Λάρισα Οκτ. 2012, ημερίδα ΤΕΕ/ΚΔΘ για ΥΗΕ Μεσοχώρας.*

- Ανανεώσιμος φυσικός πόρος (νερό) που οδηγεί στον περιορισμό χρήσης ορυκτών καυσίμων.
- Εγχώριος πόρος που συνάδει με τον στόχο της απεξάρτησης από εισαγόμενες πηγές.
- Παραγωγή ενέργειας αιχμής (υψηλής αξίας) με θετικό αντίστοιχο αποτέλεσμα στον περιορισμό ή/και εξάλειψη των πανάκριβων εισαγωγών ηλεκτρικού ρεύματος.
- Δυνατότητα αποθήκευσης ενέργειας (μοναδικός τρόπος η αντλιοταμίευση - *pump storage*), βασικό στοιχείο στο ενεργειακό μείγμα, ειδικά λόγω της διείσδυσης των ΑΠΕ, βελτιώνοντας την λειτουργία του διασυνδεδεμένου δικτύου.
- Η ταμίευση του νερού προσφέρει δυνατότητα ανταπόκρισης σε πολλαπλούς σκοπούς (ύδρευση, άρδευση, βιομηχανία, τουρισμό κλπ). Τυπικό μοντέλο εφαρμογής το πρώτο για τη χώρα μεγάλο υδροηλεκτρικό έργο μετά τον πόλεμο, το φράγμα Ν. Πλαστήρα. Επιπλέον η ταμίευση νερού επιτρέπει την αντιμετώπιση προβλημάτων ξηρασίας, λειψυδρίας αλλά και έλεγχο των πλημμυρών.
- Ενώ η εγχώρια προστιθέμενη αξία στις λοιπές ΑΠΕ ανέρχεται στο 10 έως 35% της συνολικής τους αξίας, στα ΥΗΕ το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται στο 80%. Επίσης αξιολογούνται υπόψη η τεχνογνωσία και εμπειρία που διατίθεται από Έλληνες επιστήμονες - τεχνικούς, η χρήση κυρίως εγχώριων υλικών και φυσικά η δυνατότητα κατασκευής των έργων από ελληνικές εταιρίες.

Παρότι τα παραπάνω χαρακτηριστικά καθιστούν την αξιοποίηση του υδατικού δυναμικού μία αυτονόητη και ορθολογική επιλογή για τον ενεργειακό τομέα, δεν έχουν την ίδια άποψη όσοι επιλέγουν δραστηριοποίηση μέσω ανταγωνιστικών μορφών ενέργειας (π.χ. εισαγόμενο φυσικό αέριο για μονάδες ηλεκτροπαραγωγής).

Επίσης οι διαμάχες δεν εξαντλούνται στην επιλογή των ενεργειακών πόρων αλλά επεκτείνονται και στο θέμα της ιδιοκτησίας των μονάδων (ΔΕΗ, ιδιώτες κλπ. Η ιδιωτικοποίηση είναι μια άλλη «ιστορία», που ίσως σύντομα θα μας απασχολήσει και για τα έργα Αχελώου).

ΜΙΚΡΑ ΥΗΕ : Εναλλακτική λύση ή ουσιαστική αντίθεση στην υδροηλεκτρική ενέργεια;

Ως γνωστόν αναπτύσσεται μία συζήτηση για δήθεν «εναλλακτικές λύσεις αντί των έργων του Άνω Αχελώου. Ας το πούμε καθαρά: Στα ενεργειακά έργα του Άνω Αχελώου δεν υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις. Τα έργα αυτά είτε λειτουργούν και προσφέρουν την υδροηλεκτρική ενέργεια είτε στρεφόμεστε σε άλλες πηγές (λιγνίτη, φωτοβολταϊκά, πυρηνική ενέργεια, φυσικό αέριο κ.ο.κ.). Παρόλα αυτά επειδή γίνεται συχνή αναφορά στα μικρά ΥΗΕ ας αφιερώσουμε λίγο χώρο και στην τεχνητή αυτή διάκριση των ΥΗΕ σε «μικρά» και «μεγάλα», με κριτήρια όπως το ύψος υδατόπτωσης (κάτω των 20 μ.) ή την ισχύ των μονάδων παραγωγής (κάτω των 10 MW). (Για τα μικρά ΥΗΕ σημειωτέον θεσμοθετήθηκαν ευνοϊκότερες και απλούστερες διαδικασίες αδειοδότησης). Όμως εάν το ύψος κατά ένα τρόπο μπορεί να προσφέρει μια πρώτη εικόνα για το συνολικό μέγεθος ενός έργου, προφανώς δεν είναι αρκετό για να περιορίσει αναλογικά τις όποιες περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Ομοίως η συνολική παραγωγή μιας ΥΗ μονάδας εξαρτάται όχι μόνο από την ισχύ αλλά και από όγκο των νερών και τον χρόνο λειτουργίας της. Με άλλα λόγια τα «μικρά» ΥΗΕ δεν είναι πάντα όσο μικρά λέγονται.

Για παράδειγμα το ιδιωτικό ΥΗΕ «Δαφνοζωνάρα», λίγα χιλιόμετρα κατάντη της Συκιάς, παρότι «μικρό» παράγει 40 GWh/έτος, δηλαδή το 15-20 % της (αναμενόμενης να παραχθεί) ενέργειας της Συκιάς.

Φυσικά το έργο αυτό και πολύ γρήγορα έγινε και κανείς θόρυβος δεν υπήρξε - και σωστά - για τις επιπτώσεις στο περιβάλλον. Είχε άλλωστε «διπλό» σύστημα προστασίας: αφ'ενός ήταν «μικρό» αφετέρου δεν συνδέθηκε με μεταφορά νερών στον κάμπο για άρδευση, δηλαδή δεν υπήρχαν άλλοι χρήστες-διεκδικητές.

Συνοπτικά η επιλογή μικρών ΥΗΕ αντί των «μεγάλων» δεν αποτελεί πανάκεια ούτε σε ότι αφορά την όποια αναπόφευκτη αλλοίωση στο χαρακτήρα ενός ποτάμιου συστήματος, ούτε η κατασκευή τους αποτρέπει επιπτώσεις στο ορεινό περιβάλλον, την ορνιθοπανίδα κλπ. Είναι επίσης προφανές ότι η ισχύς ενός ΥΗΕ π.χ. των 200 MW

(κατηγορία στην οποία ανήκουν Μεσοχώρα και Συκιά) δεν μπορεί να υποκατασταθεί από 20 μικρά ΥΗΕ (των 10 MW).

Παρόλα αυτά ορισμένοι επιμένουν να προβάλλουν ως λύση τα μικρά ΥΗΕ. Πρόκειται ουσιαστικά για «φύλλο συκής» στην προσπάθειά τους, με την επιπρόσθετη επίκληση του περιβάλλοντος, να περιορίσουν την διείσδυση της ΥΗ ενέργειας στο ενεργειακό μείγμα της χώρας.

Η ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΝΕΡΑ ΤΟΥ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΑ ΣΥΚΙΑΣ

Ως γνωστόν η Θεσσαλία διαθέτει πέντε (5) εκατομμύρια στρέμματα καλλιεργήσιμης γης (την μεγαλύτερη στη χώρα), καθώς επίσης κλίμα και έδαφος ιδανικά για παραγωγή μιας τεράστιας γκάμας προϊόντων γεωργίας-κτηνοτροφίας. Από τα 5 εκατ. στρ. σήμερα αρδεύονται μερικώς ή πλήρως τα 2,5 εκατ. στρ.

Η Γεωργία μπορεί να μην αποτέλεσε το έναυσμα ή/και το θεμελιώδες κριτήριο για τον σχεδιασμό και δρομολόγηση των έργων του Άνω Αχελώου, σίγουρα όμως κυριάρχησε στο επικοινωνιακό πεδίο. Η Γεωργία, οι αρδεύσεις, το βαμβάκι και όλα τα σχετικά έρχονται αμέσως στη σκέψη ενός απλού πολίτη εάν τον ρωτήσει κάποιος τι είναι για εκείνον τα έργα του Αχελώου.

Προφανώς η σημασία του νερού για την Γεωργία (μαζί με το έδαφος και το κλίμα) δεν αμφισβητείται. Ειδικότερα για τις δυναμικές καλλιέργειες αποτελεί μία « εκ των ουκ άνευ » προϋπόθεση, ενώ τυχόν επιλογή για ξηρικές καλλιέργειες είναι βέβαιο ότι θα συμβάλλει στην συρρίκνωση όλο και πιο βίαια του αγροτικού πληθυσμού. Παρόλα αυτά όμως οι απόψεις για την αξιοποίηση των νερών της Συκιάς από τον Άνω Αχελώο στη γεωργία δεν ταυτίζονται. Ας τις δούμε συγκεκριμένα :

Κατ' αρχάς θα ήταν φυσιολογικό η όποια συζήτηση για τον τόσο σημαντικό πρωτογενή τομέα να διεξάγονταν εντός συγκεκριμένου πλαισίου, στη βάση μιας καθορισμένης Εθνικής Στρατηγικής,

επεξεργασμένης με επιστημονικά εργαλεία και μετά από διαβούλευση σε βάθος με την κοινωνία και τους παραγωγούς.

Κάτι τέτοιο όμως απουσιάζει στη χώρα μας. Γιατί άραγε ; Πρόκειται για αδυναμίες του πολιτικού συστήματος ; Για υποτίμηση της ανάγκης προγραμματισμού ; Για υποταγή στη λειτουργία των κανόνων της ευρωπαϊκής και της παγκόσμιας αγοράς ; Είναι τυχαίο γεγονός ; Όπως και να έχει το θέμα, **Στρατηγική δεν υπάρχει**. Όμως στο σύνολο τους οι πολιτικοί και κοινωνικοί φορείς συμπιπτουν - τουλάχιστον στις δηλώσεις - στην ανάγκη πλήρους ανάπτυξης του πρωτογενούς τομέα (ειδικά τώρα με την κρίση) και για λόγους διατροφικούς αλλά και για προαγωγή της μεταποίησης που πολλαπλασιάζει τα οικονομικά και κοινωνικά αποτελέσματα. Όταν όμως η συζήτηση φτάνει στο νερό εκεί προβάλλονται οι διαφωνίες μεταξύ άλλων για το μείγμα των καλλιεργειών. Η έλλειψη στρατηγικής στόχευσης διευκολύνει τις διαμάχες και απελευθερώνει το «νέφος» των συγχύσεων. Πόσα ξηρικά, πόσα αρδεύσιμα ; Γιατί βαμβάκι και όχι σιτάρι ; Γιατί καλαμπόκι και όχι οπωρολαχανικά ;

Μαζί με αυτά, οι αργοί ρυθμοί εφαρμογής σύγχρονων τεχνολογιών εξοικονόμησης νερού (αρδευτικά δίκτυα, συστήματα στάγδην, κλειστοί αγωγοί κλπ), η ουσιαστική αδιαφορία της πολιτείας για την αλλαγή λανθασμένων νοοτροπιών στη χρήση του νερού, δημιουργούν το κατάλληλο υπόβαθρο ώστε να οδηγούμαστε σε καταναλώσεις νερού πέρα και πάνω από εκείνες που μπορούν και πρέπει να χρησιμοποιούνται. Αυτό γίνεται σε βάρος της ποιότητας των επιφανειακών υδατοσυστημάτων (Πηνειός, παραπόταμοι) και κυρίως σε βάρος των μόνιμων αποθεμάτων του υπόγειου υδροφορέα, ξεπερνώντας κάθε όριο βιωσιμότητας του συστήματος.

Αυτό είναι συνοπτικά το πλαίσιο μέσα στο οποίο γίνεται η συζήτηση για μεταφορά μέρους των νερών του Άνω Αχελώου σε σχέση με τη Γεωργία. Πραγματικά προβλήματα χρησιμοποιούνται ως εργαλείο αποπροσανατολισμού, ως πρόσχημα αδράνειας, με στόχο την τελική ακύρωση της ιδέας της μεταφοράς.

Με ανάλογες επιχειρηματολογίες ορισμένοι (λίγοι ευτυχώς), ζητούν ευθέως την ακύρωση συνολικά οποιουδήποτε έργου στον Άνω Αχελώο. Προφανώς κάτι τέτοιο τους είναι πιο βολικό (ειδικά με την

επίκληση περιβαλλοντικών και άλλων επιχειρημάτων), καθώς δεν βρίσκουν το πολιτικό θάρρος να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες της πολιτικής τους πρότασης για μία Γεωργία ελλειμματική σε νερό, κάτι το οποίο πέραν των άλλων επιπτώσεων, μοιραία οδηγεί σημαντικό τμήμα του αγροτικού πληθυσμού να εγκαταλείψει την ύπαιθρο.

Δύο επιπλέον βασικές παρατηρήσεις για τη σύνδεση της Γεωργίας με τα νερά του Αχελώου:

Η πρώτη σχετίζεται με το **χρόνο**. Ως γνωστό η διάρκεια ζωής ενός φράγματος - ταμιευτήρα νερού, υπολογίζεται συνήθως στα 50 έτη, συχνά όμως προσεγγίζει έως και τα 100 έτη (π.χ. στην Ελλάδα στην περιοχή μας, το έργο Ν. Πλαστήρα έφθασε την 6^η δεκαετία της ζωής του και «υπόσχεται» διπλασιασμό της διάρκειάς του). Έτσι και τα έργα Άνω Αχελώου και εν προκειμένω η Συκιά αναμένεται να βρίσκονται σε λειτουργία καθ' όλη τη διάρκεια του 21^{ου} αιώνα. Αντιθέτως ο προγραμματισμός των καλλιεργειών σε μία χώρα ή σε μια περιοχή, μεταβάλλεται ανά πολύ μικρότερα χρονικά διαστήματα, δεδομένου ότι επηρεάζεται έντονα από εξωγενείς και άλλους παράγοντες {διατροφικό μοντέλο, τιμές και ζήτηση των διεθνών αγορών, επί μέρους πολιτικές κινήτρων ανά ομάδα χωρών (π.χ. Ε.Ε) κ.ο.κ.}.

Έτσι και η μεταφορά (γενικώς) νερών από τον Άνω Αχελώο και ειδικά η ποσότητα μεταφοράς δεν μπορεί και δεν είναι μια επιλογή σταθερή, πάγια, αλλά μια απόφαση που συχνά θα αναθεωρείται με βάση τα εκάστοτε δεδομένα. Η προσφερόμενη τεχνικά δυνατότητα μέσω της σήραγγας Πευκοφύτου, η οποία, ούτως ή άλλως, επιτρέπει την υδροηλεκτρική αξιοποίηση και των μεταφερομένων νερών, δημιουργεί ένα **ευέλικτο σύστημα διαχείρισης των υδατικών πόρων στην περιοχή**. Προϋπόθεση φυσικά, μια σωστά σχεδιασμένη πολιτική, με κοινωνική και περιβαλλοντική ευαισθησία, με τήρηση των κανόνων κ.ο.κ.

** Ημερίδα ΤΕΕ/ΚΔΘ, 20 Ιουνίου 2012, Λάρισα, «Διαβούλευση επί των Σχεδίων διαχείρισης Θεσσαλίας».*

Η δεύτερη παρατήρηση σχετίζεται ακριβώς με την «έννοια της διαχείρισης νερών». Τα εκπονηθέντα και θεσμοθετημένα Σχέδια Διαχείρισης με βάση την οδηγία 2000/60 κατά υδατική λεκάνη, αποτελούν πλέον το εργαλείο για μια διαχείριση όπως περιγράψαμε προηγούμενα. Για την λεκάνη Αχελώου και Πηνειού, τα προσφάτως εκπονηθέντα Σ.Δ. διαμόρφωσαν ένα υδατικό ισοζύγιο και προσδιόρισαν το έλλειμμα στη Θεσσαλία στα 250 εκατομ κ.μ. νερού, προβλέποντας, υπό τις παρούσες συνθήκες, την ποσότητα αυτή ως αναγκαία για την ενίσχυση από τον άνω Αχελώο.

Τα Σ.Δ.*, τα οποία σημειωτέον η χώρα μας - με καθυστέρηση και μετά από πολλές πιέσεις - υποχρεώθηκε να ενσωματώσει στις διαδικασίες της Διοίκησης, προφανώς δεν αποτελούν πανάκεια, όμως σε κάθε ευνομούμενο σύστημα Διοίκησης διαμορφώνουν κατάλληλες προϋποθέσεις για ορθές αποφάσεις και κυρίως παρέχουν δυνατότητα αναθεώρησής τους κατά πυκνά χρονικά διαστήματα.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι **η λειτουργία των ΥΗΕ δεν συνδέεται κατ' ανάγκη με την μεταφορά των νερών στον κάμπο.** Στο θέμα της μεταφοράς νερών από τη Συκιά, οι φορείς διαχείρισης των δύο γειτονικών-συνεργαζόμενων υδατικών διαμερισμάτων (Πηνειού-Αχελώου), στο μέλλον μπορούν κάλλιστα να συνεννοούνται και αποκεντρωμένα να συναποφασίζουν για την βέλτιστη λύση, παραμερίζοντας τους τοπικισμούς και τις υπερβολές. Αρκετές πολιτικές καριέρες «κτίστηκαν» κατά το παρελθόν με «υλικά» από τον Αχελώο. Καιρός για αλλαγή.

ΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΕΡΓΑ ΣΤΙΣ ΗΜΙΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΠΕΡΙΜΕΤΡΙΚΑ ΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΙΚΟΥ ΚΑΜΠΟΥ

Άλλη μια καθ' όλα επιδερμική και αποπροσανατολιστικού χαρακτήρα συζήτηση που εξελίσσεται στα πλαίσια της αγωνιώδους προσπάθειας εκείνων που επιδιώκουν να μην λειτουργήσουν τα ΥΗΕ του Άνω Αχελώου είναι η δήθεν «εναλλακτική», σε σχέση με τα έργα του Άνω Αχελώου, πρόταση κατασκευής περιφερειακών έργων ταμίευσης στους ημιορεινούς όγκους της λεκάνης του Πηνειού, που θα καλύψουν τις αρδευτικές ανάγκες.

Είναι γνωστό ότι τέτοια έργα ήδη υπάρχουν και λειτουργούν (Ν. Πλαστήρα, Σμόκοβος), ενώ ήδη κατασκευάζονται άλλα μικρότερα (Αγιονέρι, Ληθαίος). Το βασικό θέμα όμως που πρέπει να γίνει κατανοητό είναι ότι τα έργα αυτά, λόγω της θέσης και του όγκου τους, δεν μπορούν να λειτουργήσουν ως «ισοδύναμα» του ταμιευτήρα Συκιάς. Αντίθετα αποτελούν λύσεις κατάλληλες είτε ως συμπληρωματικά του ενεργειακού σχεδιασμού του Άνω Αχελώου (π.χ. Μουζάκι, Πύλη κ.ο.κ.) είτε ως τοπικής σημασίας {π.χ. ο ταμιευτήρας Ενιππέα στην περιοχή Φαρσάλων, θα προσφέρει κυρίως στην αποκατάσταση του ήδη καταπονημένου υπόγειου υδροφορέα, στην ύδρευση της πόλης και στη Γεωργία της περιοχής (όπου ούτως ή άλλως δεν προγραμματίζεται να έλθουν νερά του Άνω Αχελώου) και βεβαίως έργα χρήσιμα στην διαχείριση των πλημμυρικών φαινομένων στον Πηνειό}.

Σε κάθε περίπτωση **οι όγκοι των ταμιευόμενων νερών στα (νέα) περιφερειακά έργα**, που εκτιμώνται σε μερικές δεκάδες εκ. κυβικά μέτρα, **δεν μπορεί να αθροίζονται** και να συγκρίνονται με τον όγκο μεταφοράς από τη Συκιά (τα 250 εκ.μ3)

Επιπλέον οι συζητήσεις για νέα περιφερειακά έργα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τρεις βασικές παραμέτρους : τον **χρόνο**, το **κόστος** και το **περιβάλλον** και μόνο στη βάση αυτή θα μπορούσαν να εξεταστούν ως εναλλακτική του Άνω Αχελώου. Αν συνεκτιμηθούν τα κριτήρια αυτά, καθίσταται προφανές, ειδικά στις παρούσες συνθήκες, ότι όλα τα παρόμοια νέα έργα αυτής της κλίμακας, δεν θα μπορούσαν να λειτουργήσουν παρά μόνο μετά από δεκαετίες. *

Σε ότι αφορά δε τις **περιβαλλοντικές επιπτώσεις**, ούτε αυτές **«αθροίζονται»** ως «μικρές» επειδή αντιστοιχούν σε πολλά μικρά έργα. Στην πραγματικότητα οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις είναι δυσανάλογα υψηλότερες στους ορεινούς όγκους για πολλά μικρά έργα, απ' ότι για ένα ενιαίο μεγάλο έργο. Ας σημειωθεί επίσης ότι συχνά κατά τις συζητήσεις για το περιβάλλον παρεισφύρουν και οι αντιδράσεις ή/και απαιτήσεις των τοπικών κοινωνιών κάτι που συνήθως καθιστά δισεπίλυτα τα προβλήματα.

** Συμπεράσματα ημερίδας ΤΕΕ/ΚΔΘ, Καρδίτσα, 17 Οκτ. 2012 «Περιφερειακά υδροδυναμικά έργα Θεσσαλίας» - Μία ρεαλιστική προσέγγιση για την χρησιμότητα και την προοπτική τους.*

Σε κάθε περίπτωση οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις για οποιαδήποτε κατηγορία έργων μπορούν να προσδιοριστούν επιστημονικά και να αντιμετωπισθούν με συστηματικό τρόπο και με θεσμικά κατοχυρωμένες διαδικασίες.

Ανεξάρτητα από τα παραπάνω, συνοπτικά, η άποψη των εισηγητών είναι ότι το κύριο πρόβλημά μας δεν είναι η μη ύπαρξη έργων. Εμείς εκτιμούμε ότι στη Θεσσαλία (Λεκάνη Άνω Αχελώου και Πηνειού) υπάρχουν έργα επαρκή για τις απαιτούμενες ταμιεύσεις και αποτελούν ικανή προϋπόθεση για τη ικανοποίηση της ζήτησης αρδεύσεων και την επίλυση των υδατικών προβλημάτων στην περιοχή μας (σήμερα και στο μέλλον), υπό τις εξής τρεις προϋποθέσεις :

Πρώτη προφανής προϋπόθεση το ταχύτερο τα έργα να ολοκληρωθούν και να λειτουργήσουν (Συκιά, Σήραγγα, Γυρτώνη, Κάρλα, Αγιονέρι). Δεύτερη προϋπόθεση να εκλαμβάνονται ως ένα ενιαίο σύστημα υδατικών έργων ταμίευσης, ρύθμισης και μεταφοράς των νερών από όποια περιοχή και ένα προέρχονται, σε όποια χρήση και εάν διατίθενται (ύδρευση, ενέργεια, γεωργία, βιομηχανία, τουρισμός, κ.λ.π.), με συνδετήρια στοιχεία τις σήραγγες, τον Πηνειό και τους παραποτάμους του.

Τέλος ως τρίτη και βασική προϋπόθεση τίθεται η **ορθολογική** με σύγχρονες μεθόδους και περιβαλλοντική ευαισθησία **διαχείριση**, ενώ η όποια τιμολόγηση του νερού να γίνεται κυρίως με κοινωνικά και όχι μόνο οικονομικά κριτήρια.

Όλα αυτά υπό την **Διοίκηση** ενός ενιαίου φορέα με την **συμμετοχή** του κράτους και των χρηστών (Αυτοδιοίκηση, αγρότες, ενέργεια, βιομηχανία, οικολογικές οργανώσεις, κ.α). Η δημιουργία ενός τέτοιου φορέα θα αποτελούσε έναν αναγκαίο Διοικητικό εκσυγχρονισμό που επί 30 έτη αδιαλείπτως προτείνουμε και επιζητούμε, κάτι που όλες οι χώρες της Ευρώπης - και όχι μόνο - έχουν θεσμοθετήσει.

Τους φορείς αυτούς, οι οποίοι σημειωτέον θα θέτουν και θα ελέγχουν την εφαρμογή κανόνων διαχείρισης στο νερό, δυστυχώς οι πολιτικοί μας, καθόλου δεν «καίγονται» να θεσμοθετήσουν. Ως συνέπεια

παραμένουμε σε ένα σύστημα άναρχο μεν, ευεπίφορο δε σε πελατειακές λογικές. Θα έλεγε κανείς ότι η θέσπιση κανόνων διαχείρισης και υλοποίησης των Σ.Δ. περισσότερο «ανησυχεί» τους πολιτικούς και λιγότερο τους χρήστες. Υπερβολικό ; Η ζωή θα δείξει.

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΝΩ ΑΧΕΛΩΟΥ

Για το περιβάλλον γίνεται πολύς θόρυβος. Από την πλευρά μας θα αρκεστούμε σε λίγες μόνο παρατηρήσεις.

Γενικά η περιβαλλοντική προστασία και η οικονομική ανάπτυξη, αναπόσπαστες έννοιες, μαζί με την προϋπόθεση της κοινωνικής συνοχής, συνθέτουν ένα δύσκολο πρόβλημα ισορροπίας μεταξύ τους.

Τα παραπάνω ισχύουν απόλυτα στα έργα του Αχελώου. Ήδη η από δεκαετίες κατασκευή και λειτουργία πολλών από αυτά τα έργα (και όχι μόνο αυτά) επιβεβαίωσαν μεν τους παραπάνω προβληματισμούς, ανέδειξαν όμως και παραδείγματα απόλυτα επιτυχούς προσαρμογής στο περιβάλλον και αποδοχής από την κοινωνία. Μία τέτοια περίπτωση για την περιοχή μας αποτελεί ο Ν. Πλαστήρας. Το έργο αυτό αποτέλεσε τυπικό παράδειγμα ως έργο «πολλαπλού σκοπού» με χρησιμοποίηση των ταμιευόμενων νερών για άρδευση, ύδρευση (50.000 κατοίκων τότε, πολύ περισσότερων σήμερα-Σύνδεσμος Ύδρευσης Καρδίτσας), ενίσχυση των νερών του Πηνειού και κατ' επέκταση υποβοήθηση στην συντεταγμένη και απαραίτητη τροφοδοσία της Λ. Κάρλας, αναβάθμιση του ευρύτερου περιβάλλοντος της περιοχής με αναδημιουργία του οικοσυστήματος, που ως γνωστόν αποτελεί πλέον πυλώνα ανάπτυξης του τουρισμού στην περιοχή.

Συχνά πάντως το «περιβάλλον» και η επιδίωξη αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών κινδύνων, από εργαλείο προστασίας μετατρέπεται σε «άλλοθι» για επιβολή απόψεων «από την πίσω πόρτα», παρακάμπτοντας έντεχνα τις θεσμοθετημένες πολιτικές διαδικασίες επιλογής των αναπτυξιακών έργων και δράσεων μιας περιοχής. Μέσα στις συνθήκες αυτές εμφανίζονται ακραίες υπερβολές σε πλήρη αναντιστοιχία με τα μεγέθη ή τις επιπτώσεις των έργων. Μέχρι και την ιστορία της Αρχαίας Αιγύπτου και τους Φαραώ επικαλούνται

κάποιοι με αρνητικό, φυσικά, τρόπο. Έτσι «μαθαίνουμε» ότι η ΕΑ, δηλαδή δύο συνηθισμένα ΥΗΕ και μια σήραγγα 18 km, είναι έργο «Φαραωνικής σύλληψης». Την ίδια περίοδο αντίστοιχο έργο μεταφοράς όπως η εκτροπή των νερών του ποταμού Εύηνου κατά 25% και του ποταμού Μόρνου για την ύδρευση του λεκανοπεδίου, με ταμίευση και μεταφορά εκατοντάδων εκατομμυρίων κυβικών μέτρων νερού και αγωγούς μεταφοράς 218 χιλιομέτρων, κάθε άλλο παρά ανησυχία προκάλεσε στους αμύντορες του περιβάλλοντος. Και επειδή είναι επίκαιρο: σκεφθείτε το ΣΤΕ και το ΔΕΚ να έκαναν δεκτό το σκεπτικό ορισμένων που προσφύγανε στο Ανώτατο Δικαστήριο με σκοπό να προκαλέσουν γενική απαγόρευση δυνατότητας μεταφοράς νερών από μια λεκάνη σε μία άλλη γειτονική. Η Αθήνα προφανώς θα έπρεπε να μείνει χωρίς νερό!!

ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΑΧΕΛΩΟΥ

Εάν μελετήσει κανείς την εξέλιξη των έργων επί του Άνω Αχελώου πιθανόν θα συμφωνήσει με την παρατήρηση ότι στην όλη υπόθεση αντανακλάται η πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα της χώρας.

Δεν έχει παρά να κάνει μια αναδρομή στον σχεδιασμό τους, στην θεσμοθέτησή τους μέσα από τις πολιτικές διαδικασίες, στην ασταθή βούληση που τα συνόδευε, στους μεγαλοϊδεατισμούς της πρώτης φάσης (δημοπρασία 1987), στις παλινωδίες, τους τοπικισμούς κ.ο.κ.

Αποδείχθηκε πόσο δύσκολο ήταν να καθιερώσουμε μια κοινά παραδεκτή δημοκρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων και υλοποίησης δράσεων και έργων με σεβασμό στις αποφάσεις της Βουλής ή/και των θεσμοθετημένων οργάνων Διοίκησης, πολύ περισσότερο που για τα έργα αυτά της «ΕΑ» επί 30 χρόνια η επιστημονική τεχνική ανάλυση και η κοινωνική διαβούλευση κάλυψε πολύπλευρα και σε βάθος το ζήτημα.

Αλλά και στην κοινή γνώμη κυριάρχησαν δυστυχώς όλα αυτά τα χρόνια οι συνθηματολογικές εμμονές σε μεγάλα ΝΑΙ και μεγάλα ΟΧΙ για την «ΕΑ», η δημιουργία μιας στρεβλής εικόνας για το τι είναι πραγματικά τα έργα αυτά και ποιους στόχους εξυπηρετούν. Η ρητορική

της διόγκωσης των όποιων κινδύνων και της καταστροφολογίας δηλητηρίασε ένα μέρος των ευαίσθητων και προβληματισμένων πολιτών και οδήγησε πολλούς άλλους αρχικά στην καχυποψία και στην συνέχεια στην απογοήτευση, στην αδιαφορία και στην αδράνεια.

Εάν σε όλα αυτά προσθέσει κανείς και τις υπαρκτές αδυναμίες της Δημόσιας Διοίκησης, γενικά και ειδικά στην παραγωγή των έργων, τότε εύκολα θα εξηγήσει την αργή και βασανιστική εξέλιξη των έργων. Θα λέγαμε μάλιστα -χωρίς υπερβολή- ότι μοιάζει με θαύμα που φθάσαμε σήμερα να είναι έτοιμα ή έστω πολύ προχωρημένα τα έργα του Άνω Αχελώου.

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

Η λογική κατάληξη όσων παραπάνω περιγράψαμε ήταν τα έργα Αχελώου να απασχολούν μονίμως, για 25 περίπου χρόνια, το ΣτΕ. Εκεί κατέληγαν, μέσω της εξέτασης των προσφυγών, οι πολιτικές αντιπαραθέσεις, οι τοπικιστικές επιδιώξεις, οι διοικητικές παραλείψεις, οι αντιπαλότητες των συμφερόντων που προαναφέραμε. Οι προσφυγές αυτές άλλοτε επενδυμένες με τον μανδύα των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, άλλοτε με τον εντοπισμό παραβιάσεων του Ελληνικού ή/και Ευρωπαϊκού Θεσμικού πλαισίου, ουσιαστικά οδήγησαν το ΣτΕ στο συγκεκριμένο θέμα, να λειτουργήσει σαν ένα «χωνευτήριο» ποικίλων αντικρουόμενων απόψεων και σε ορισμένες περιπτώσεις σαν εργαλείο έμμεσης ανατροπής ειλημμένων πολιτικών αποφάσεων.

Μέσα στο περίπλοκο αυτό σκηνικό το ΣτΕ έπρεπε να διακρίνει τι πραγματικά συμβαίνει, να αποφασίζει ορθά στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων του και φυσικά να προασπίζει το κύρος του. Η εκτίμησή μας είναι ότι σε γενικές γραμμές το σύστημα λειτούργησε καλά αν και σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως και από μέλη του ΣτΕ επισημάνθηκε, εξήλθε από τα όρια του ακυρωτικού ελέγχου και διολίσθησε σε κρίσεις μη συμβατές προς το Θεσμικό του ρόλο. Ανεξάρτητα από αυτό όμως το ΣτΕ με τις αποφάσεις του, υπενθύμισε στην Διοίκηση και το πολιτικό σύστημα την αυτονόητη υποχρέωση τήρησης της Ευρωπαϊκής και Ελληνικής περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Εκείνο πάντως που τελικά κατέστη αναπόφευκτο ειδικά με τις αποφάσεις περί αναστολής

εκτέλεσης έργων και την εμπλοκή του ΔΕΚ (στο οποίο σημειωτέον υποβλήθηκαν και ορισμένα ερωτήματα χωρίς νόημα, για τα οποία η απάντηση ήταν αυτονόητη), ήταν οι καθυστερήσεις των έργων, οι οποίες υπερέβησαν κάθε όριο. Άλλωστε και οι προσφυγές, πέραν της ουσίας, προσέβλεπαν στην αξιοποίηση ενός πρόσθετου εργαλείου, του «χρόνου», για την επίτευξη των στόχων τους.

Τέλος κατά τις τελευταίες δύο έως τρεις δεκαετίες, χάρις και στην συμβολή του ΣΤΕ, ο «πήχυς» των περιβαλλοντικών απαιτήσεων για την αδειοδότηση και δρομολόγηση μεγάλων έργων ανέβηκε σε αρκετά υψηλά επίπεδα. Κατ' επέκταση οι αποφάσεις περιβαλλοντικών όρων (ΑΠΕΟ) που εκδίδονται για έργα και δράσεις, αποτελούν ισχυρή προϋπόθεση για την οικολογική προστασία, εφόσον βέβαια οι όροι τηρηθούν. Στην τήρηση συνεπώς των όρων κατά την άποψή μας πρέπει πλέον να επικεντρώνουν περισσότερο την προσπάθειά τους όσοι πραγματικά ενδιαφέρονται για το περιβάλλον και τότε ενδεχομένως η συνεισφορά τους θα είναι πιο ουσιαστική.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Την περίοδο αυτή η πρόσφατα εκδοθείσα απόφαση του ΣΤΕ επί της προσφυγής του 2007 η οποία θα καθορίσει το πλαίσιο των επόμενων κινήσεων της Διοίκησης, αφ' ενός για την απεμπλοκή και τελικά την λειτουργία της Μεσοχώρας, αφ' ετέρου για την επανεκκίνηση της Συκιάς και της σήραγγας. Η επόμενη ημέρα, εκτός από τα διαδικαστικά, θα καταδείξει και τον βαθμό ωριμότητας του πολιτικού μας συστήματος αλλά και των κοινωνικών οργανώσεων που ενδιαφέρονται για το θέμα. Όπως και να έχει, αυτά τα έργα πλέον ΔΕΝ μπορούν από καμία αιτία να σταματήσουν, κατά μείζονα λόγο να μη λειτουργήσουν ώστε να εξυπηρετηθούν οι κάθε είδους μικροπολιτικές ή τοπικιστικές σκοπιμότητες, παρότι από ορισμένες πλευρές, για δικούς τους λόγους, γίνεται ένας τιτάνιος αγώνας να κρατηθούν υψηλοί τόνοι αντιπαράθεσης.

Πρέπει συνεπώς να θεσμοθετηθούν άμεσα τα ήδη εγκεκριμένα Σ.Δ, να αναλυθεί η νέα απόφαση του ΣΤΕ και στην συνέχεια να επανεκκινήσουν, να ολοκληρωθούν και να λειτουργήσουν τα έργα, ο

χρόνος ζωής των οποίων ξεπερνάει ούτως ή άλλως τις αντιφάσεις του σήμερα.

Η λειτουργία τους αποτελεί επιπλέον χρέος όλων μας, ώστε να προσφέρουμε καλή υπηρεσία στις επόμενες γενιές, από τις οποίες αρκετά έως σήμερα έχουμε στερήσει.

Ιανουάριος 2014